

<https://doi.org/10.15407/fd2023.01.086>
УДК 2.28; 32.32

Ольга НЕДАВНЯ, кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник відділення релігієзнавства
Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України,
вул. Трьохсвятительська, 4, Київ, 01001
okujanka@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4634-1137>

ПИТАННЯ ВІЙНИ І ЗАХИСТУ БАТЬКІВЩИНИ В КАТЕХИЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

У статті досліджені положення катехизмів Української Греко-Католицької Церкви щодо війни (з її викликами) та захисту Батьківщини. Здійснено порівняльний аналіз відповідних тематичних настанов у загальному для всієї цієї Церкви Катехизму «Христос — наша Пасха» (виданий 2011 р.), Катехизму для молоді «Ми йдемо з Христом» (виданий 2021 р.) та «Катехизму християнського воїна» (виданий 2022 р.). Визначено, що сформовані положення власних фундаментальних віроповчальних документів УГКЦ (її Катехизмів) стосовно проблематики війни та захисту Вітчизни уточнювались й доповнювались згідно з обставинами та потребами часу.

Катехизм УГКЦ «Христос — наша Пасха» містить загальні християнські міркування з розглядуваної тематики, які є принциповими, установчими й відкликаються до того, як має вестися поміж цивілізованими народами. Катехизм для молоді, створений у попередні роки неоголошеної Російською Федерацією «гібридною» війни проти України, висвітлює питання, дотичні до війни та захисту Батьківщини вже більш предметно й наближено до поточних українських реалій, хоч у ньому ще почасти присутній ідеалістичний підхід.

Катехизм християнського воїна, підготовка якого завершилась та видання здійснилось під час повномасштабного військового наступу агресора, є ґрунтовним та компетентним порадиником для українських воїнів, де речі називаються своїми іменнями, й відсутні положення, які можуть викликати обумовлені досвідом сумніви та бути практично мало чи й зовсім недосяжні для реалізації. Відтак можна висувати, що особливо цей Катехизм, у доповнення двох попередніх, є корисним та своєчасним внеском УГКЦ у настановлення українців під час війни, а отже — у перемогу України над ворогом.

Ключові слова: катехизми, Українська Греко-Католицька Церква, війна, захист Батьківщини, Україна.

Цитування: Недавня, О. (2023). Питання війни і захисту Батьківщини в катехизмах Української Греко-Католицької Церкви *Філософська думка*, 1, 86—96. <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.086>

Для перемоги України у збройному протистоянні з Російською Федерацією (далі — РФ) важливим є внесок всіх суспільних чинників, серед яких значними є Церкви, зокрема — християнські. Цей практичний внесок від Церков обумовлюється, зокрема, тими фундаментальними настановами, котрими вони керуються у своїй діяльності. А це насамперед — їх віроповчальні документи. Окрім спільного для всіх християн Святого Письма, християнські Церкви мають свої Катехизми — збірники правд віри, яку вони сповідують, конкретизовані щодо різних суспільно важливих тем. До таких, безперечно, належать питання війни та захисту Батьківщини. Українська Греко-Католицька Церква (далі — УГКЦ), маючи багатий досвід буття в умовах опору українського народу загарбникам, відобразила цей досвід у своїх катехитичних настановах, які відтак актуально проаналізувати. Відповідний доробок цієї Церкви набуває особливого значення в умовах сучасної війни Росії проти України. Адже тема християнства і насилля, християнства і війни — досить контраверсійна, й обґрунтування військового захисту християнами — складна проблема. УГКЦ пропонує певні новаційні рішення, випрацьовуючи їх та адаптуючи у ході військових подій, що складає злободенний інтерес для вивчення релігієзнавцями.

Вивченню теоретичного доробку УГКЦ стосовно проблематики війни та захисту Вітчизни приділяли увагу багато дослідників; серед тих, хто розпочав такі дослідження в часі розв'язання повномасштабного військового наступу РФ, відзначимо праці С. Бабінської [Бабінська, 2022] та А. Вітченка [Вітченко, 2022: с. 85], котрі розглянули змістовні положення Катехизму християнського воїна. Обидва ці автори відзначили своєчасність і практичність цього документа УГКЦ. Цінними є дослідження І. Загребельного [Загребельний, 2022a; Загребельний, 2022b], котрий вивчає проблематику війни у різних документах, матеріалах та у діяльності католицької Церкви. О. Недавня [Недавня, 2022: сс. 41–50] зауважила застереження у Катехизмі УГКЦ «Христос — наша Пасха» стосовно необхідності майбутніх уточнень його положень згідно з викликами часу. У своїй статті [Nedavnya, 2022], присвяченій сучасним акцентам богословських рефлексій представників УГКЦ стосовно війни і її викликів, ця дослідниця наголосила влучний і натхненний для адресної аудиторії потенціал настанов і роз'яснень «Катехизму християнського воїна».

Водночас особливо інформативним є порівняльний аналіз чинних на сьогодні катехитичних документів УГКЦ: загального для всієї Церкви Катехизму «Христос — наша Пасха», Катехизму для молоді «Ми йдемо з Христом» та «Катехизму християнського воїна», з виявленням їх оригінальності та практичності, спрямувань та динаміки уточнень і доповнень настанов стосовно війни та захисту Батьківщини, що і є **метою цієї статті**.

Чинний Катехизм [Катехизм Української, 2011] УГКЦ був виданий у 2011 р., і, зрозуміло, при його підготовці не могли бути передбачені, й тим паче враховані події, що сталися після 2014 року. Це відображається і у його структурі, і у виписаних акцентах: війна, якщо вона вже почалась та триває,

не розглядається, відповідних позицій — не викладають. Натомість у настановах цього Катехизму війна згадується таким чином, що дозволяє неоднозначні трактування у прикладанні до практичних ситуацій. Так, у підрозділі «Збереження миру в сучасному світі», у пункті 990 зазначено: «Застосування військової сили може бути допустиме лише в разі крайньої необхідності як засіб дозволеного самозахисту, а воїн-християнин є завжди захисником миру. З огляду на сучасні руйнівні методи та способи ведення війни, умов для справедливого її початку практично не існує, оскільки вона стає страшною загрозою для людства через небезпеку застосування новітньої зброї масового знищення, що може призвести до знищення життя на землі» [Катехизм Української, 2011].

Очевидно, що таке формулювання не враховує всіх можливих реалій життя. Наприклад, якщо після укладення вимушеного миру з агресором, котрий не відступив з загарбаних територій, держава, чії терени захоплено, знайшла сили їх відвойовувати: чи ж несправедливим буде з боку такої держави знову розпочати військові дії з визволення окупованого?

Хоч патріотизм не виділений у предметному покажчику Катехизму, у підрозділі «Християнське розуміння держави» наголошується, що християнська мораль говорить про любов до Батьківщини як про чесноту патріотизму [Катехизм Української, 2011: сс. 268–269]. У цьому ж підрозділі йдеться про захист Батьківщини: підкреслюється, що до основних функцій державної влади належить захист від зовнішньої агресії, а до громадянських обов'язків належать участь у виборах, сплата податків, захист власної країни від агресора [Катехизм Української, 2011: сс. 288, 290]. З цього випливає, що участь у захисній війні, розв'язаній ворогами проти держави християнина, є християнським і громадянським обов'язком віруючих, від керівників держави і до пересічних громадян. Таким чином, «захисна» війна по суті визнається справедливою, хоч саме таке її означення не застосовується у Катехизмі від 2011 р. Відзначимо також, що у ньому не розписано відповідні деталі для тих християн, котрі не мають за саном чи не можуть за своїм сумлінням брати до рук і застосовувати зброю.

Катехизм для молоді [Ми йдемо, 2021] виданий в УГКЦ у 2021 р., на сьомому році війни Росії проти України. У ньому бачимо вже часткову конкретизацію проблематики, однак чимало настанов ще коментовані, скажімо так, з недостатньою реалістичністю. Наприклад, у розділі «Блаженні лагідні» хлопець намагається уточнити у священника про практичні наслідки застосування лагідності: з «лагідною поведінкою ми будемо побиті, знищені, вбиті нашими ворогами чи тими, хто нам хоче нашкодити?», на що о. Андрій відповідає: «Звичайно, що християнин має право захищати себе й інших людей, коли йдеться, наприклад, про збройний напад, небезпеку для життя тощо, — і тут-таки додає: — Однак наша лагідна постава здатна підкорити найжорстокіші людські серця (як доказ наводить поведінку перших християн, чия лагідність могла наворотити їх переслідувачів)... Підставити другу

шоку — це зберегти контроль над собою, не піддаючись агресії у відповідь» [Ми йдемо, 2021: с. 190].

Очевидно, що така поведінка неприйнятна у час війни, коли треба захищати себе і Батьківщину не від «ляпаса», а від повного знищення. Причому непрактична вона не лише для військових, але й для цивільних. Адже мирне поводження ніяк не врятувало тисячі жертв російських нападників серед українських цивільних на тимчасово окупованих теренах України, й не схоже, щоб призводило до якихось помітних наворотів, судячи з продовження російською армією масових воєнних злочинів.

Тема війни згадана у підрозділі цього Катехизму «Блаженні миротворці» [Ми йдемо, 2021: сс. 203—205]. Формулювання визначення першопричини війн цілком очікуване як для християнського катехизиса: «...гріх, який увійшов у світ, приносить із собою розбрат і ворожнечу. Відсутність згоди й небажання шукати миру, брак поваги між людьми та людська гордість призводять до протистояння та війн» І відразу після цього виписане категоричне твердження: «Для християнина війна є непринятною, бо вона суперечить християнському поняттю миру, а також несе загрозу глобальної катастрофи. Християнським способом подолання конфліктів є лише діалог» [Ми йдемо, 2021: сс. 203—205]. Очевидно, що така теоретична максима «не працює» у застосуванні до багатьох практичних ситуацій, а якщо вже нападник такий, як РФ, то ніяким діалогом із ним конфліктів не подолати й війну не зупинити. Певним відсиленням до реалій життя є продовження настанов про війну зауваженням, що «Стверджувати про «змушування до миру» через ведення воєнних дій є лицемірством і злочином перед Богом» [Ми йдемо, 2021: сс. 203—205].

Утім, далі в Катехизмі для молоді надається місце для слушного запитання юнки: «...як бути, якщо конфлікту не подолати мирним шляхом?», на що священник, відповідаючи, визнає: «На превеликий жаль, таке стається досить часто. Християни повинні зробити все можливе для уникнення збройного конфлікту, який несе страждання, руїну та смерть. Однак вони мають бути готовими до збройного захисту свого народу від агресора» [Ми йдемо, 2021: сс. 203—205]. Таким чином, фактично визнається, що захисна війна прийнятна для християн, в ім'я захисту Батьківщини.

Також наголошується: «Водночас християни повинні проявити особисту мужність і відмовитися брати участь у загарбницьких діях армії своєї країни. Той, хто осягнув мир із Господом Богом, легко може відрізнити необхідний захист життя від гріховного бажання збройно поневолити іншого, а отже, здатен не піддаватися пропаганді агресії» [Ми йдемо, 2021: сс. 203—205]. Припускаємо, що таке доповнення в катехизмі для української молоді має зорієнтувати її у вірних оцінках діям радше громадян інших держав, бо ж складно уявити собі, як це може стосуватися української армії.

З огляду на проаналізовані положення Катехизму для молоді УГКЦ, наступне питання юнака до священника: «Напевно, воїнові дуже складно бути добрим християнином?» не видається риторичним. На це питання дається

чітка відповідь: «Воїн-християнин — це завжди миротворець і захисник, що вельми непросто. Християнин, який вирішив присвятити своє життя військовій справі, ніколи не буде найманцем, не завдаватиме кривди мирним людям, не буде боятися протиставитися злочинним наказам, що йдуть урозріз із його вірою, не стане маріонеткою в чужих руках і не перетвориться на холоднокровного вбивцю. Бути воїном — дуже почесно, але й дуже відповідально перед Богом і перед своїм народом» [Ми йдемо, 2021: сс. 203–205].

Нарешті, проблематика війни підсумовується: «Внутрішній мир є даром Божим і запорукою миру на землі. Гріх спричиняє порушення миру. Війна ніколи не є способом досягнення миру. Застосування зброї виправдане тільки для самозахисту і збереження життя» [Ми йдемо, 2021: сс. 203–205]. Як бачимо, все ж таки у настановах про війну присутній момент, котрий потребує, як мінімум, подальших роз'яснень та уточнень, оскільки може трактуватись неоднозначно і породжувати дискусії. А саме: якщо мир вже порушено і війна розв'язана, то мир на практиці можливо досягти, мабуть, тільки у два способи: коли воюючі сторони розводять та надійно ізолює одну від одної третя сторона, або коли війна завершується перемогою, бажано тієї воюючої сторони, з боку якої ця війна є захисною і справедливою.

У 2022 р. в УГКЦ з'явився «Катехизм християнського воїна» [Катехизм християнського, 2022] для відповідної адресної категорії, у зручному кишеньковому форматі. На його обкладинці розміщене на камуфляжному тлі фото скульптури Архистратига Михайла з арки Майдану. Патріарша катехитична комісія Церкви презентувала цей Катехизм 28 квітня як збірник засад християнського вчення стосовно моральних аспектів військової служби в умовах війни. Складений він на основі Катехизму католицької Церкви та Катехизму Української Греко-Католицької Церкви «Христос — наша Пасха» за активної участі о. Андрія Зелінського, заступника керівника Департаменту військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ та першого капелана греко-католика в українському війську. Багатий досвід військового капеланства о. Андрія, який він набував від самого початку збройної агресії Росії проти України у 2014 р., дозволив йому виписати християнські настанови для українських вояків досить конкретно, доступно для розуміння вчорашніх цивільних різної освіти, різних професій, різного включення у церковне життя в мирні часи, сформулювати ці настанови як можливі для практичного втілення.

Катехизм християнського воїна містить різні молитви, іспит сумління, низку відповідей на злободенні для вояків запитання, а також своєрідний «декалог» для українських захисників. Військовослужбовці знайдуть там і дві головні заповіді любові, головні добрі діла, сім діл милосердя для тіла, сім діл милосердя для душі, перелік евангельських блаженств, духовні поради на час бойових дій, роз'яснення таких понять, як гріх, законний захист, війна, мир, патріотизм — як ознака воїна-християнина, смерть, ворог, самогубство тощо. У цьому Катехизмові, як наголошує о. Андрій, базовим для розуміння всіх настанов є християнське поняття людини: «серед по-

нять, які ми пропонуємо для розуміння як солдатів, так і генералів, на першому місті — людина. Ми даємо стисло відповідь на запитання: хто така людина у світлі християнського вчення. Людина розумна і цим подібна до Бога, створена вільною і є володарем своїх учинків. Коли ми так стверджуємо, це накладає на нас відповідальність за те, що ми робимо під час військової служби» [Дуже важливо, 2022: с. 12]. Він також зауважує, що всі викладені в Катехизмі християнського воїна аспекти важливі для всіх християн — католиків, православних та протестантів.

Цей Катехизм склався вже під час військових подій, готувався до видруку в умовах широкомасштабного збройного наступу РФ, тож у ньому, зрозуміло, проблематика війни й захисту Батьківщини розглядається і пояснюється максимально адекватно сучасній ситуації. Як свідчить сам о. Андрій, виклад християнських порад у Катехизмові зроблений з урахуванням того, про що розпитують військового капелана воїни: як сприймати ту чи іншу ситуацію на фронті, як себе поводити, що можна собі дозволити, а що ні тощо. Досвідчений капелан наголошує: «Коли говоримо про перемогу, про майбутнє — це до снаги лише людині, яка озброєна певними чеснотами, переконаннями, любов'ю до Батьківщини. І ось завдання катехизму — сформувати людину, яка б відповідала християнським чеснотам» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

У Катехизмі християнського воїна слушно приділяється увага формуванню та усвідомленню вояками гідної християн і патріотів своєї Батьківщини мотивації її збройного захисту, світоглядно обумовленої й вивіреної врівноваженості у виконанні їх військового обов'язку. Адже, як підкреслює о. Андрій, жажливі жорстокість та насильство ворогів і щодо солдатів, і щодо цивільних, які бачать військові, природно породжує ненависть, страх, гаряче відчуття несправедливості. А для ефективного поборювання ворожої навали треба їх переплавляти у моральну мужність, стійкість, упевненість. Тож, «коли людина розуміє, що вона робить, вона виявляє, що її дії мають сенс і що почуття захищають психіку та стають джерелом мотивації. Наші воїни знають, що роблять: вони захищають свої родини та свою землю. Вони охороняють дар життя» [Українська, 2022].

Варто також особливо зауважити ще одне важливе завдання, яке покликаний виконувати Катехизм християнського воїна — свідчити для усього світу про людяність українського війська і народу, на відміну від нападників. На цьому завданні наголошує о. Андрій: «Також це меседж міжнародній спільноті, що ми — інші, ми орієнтуємося на норми віри і, відповідно, норми міжнародного гуманітарного права» [Перемога, 2022: с. 9].

Прикметно, що в Катехизмі християнського воїна говориться про перемогу як нашу реальну перспективу й визначається що є перемогою у війні для вояка-християнина. Як роз'яснює о. Андрій, «перемога це не лише відкинутий ворог на свою територію. Перемога — це в рамках власних кордонів створити державу, яка захищатиме свободу й гідність кожного громадянина.

Тому до катехизму ми занесли твердження, що кожен народ прагне забезпечити свою ідентичність через створення держави. А як політична спільнота держава існує задля спільного добра тоді, коли через відповідну діяльність поглиблює, конкретизує та охороняє моральні цінності народу. Дуже важливо військовослужбовцю розуміти, що він захищає спільне добро, людей різних національностей, які населяють Україну» [Перемога, 2022: с. 9].

Поради на час бойових дій сформульовані в Катехизмові у формі декалогу [Дуже важливо, 2022], і, власне, вони промовляють і до воїнів, і до цивільних. Перший пункт міг би очолювати поради професійних психологів:

«1. У моторошні часи, коли безлад і страх навколо затьмарюють спокій і мир, тільки світло надії може розвіяти темряву» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Для віруючих його закономірно продовжують наступні два:

«2. Не дозволяй сум'яттю й тривозі сіяти морок розпачу у твоєму серці. З нами Бог, коли ми з Богом. Тому не припиняй вірити в остаточну перемогу Добра.

3. Молитва — це спілкування з люблячим Богом. Не припиняй спілкуватись з Ним, розповідати Йому про свій страх, гнів, біль і сподівання» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Далі йде пара загальнолюдських наголосів:

«4. З якими б викликами тобі не довелося зустрітись, завжди, за будь-яких обставин, залишайся людиною.

5. Коли страх починає долати твої переконання й пронизувати тіло й душу, не здавайся: думай про всіх, кого любиш, і про тих, хто любить тебе. Що б не діялося навколо, про тебе завжди пам'ятають ті, для кого саме ти в цьому світі є найкращим і найдорожчим!» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Наступний пункт радше нагадує втілення підходу «Назвати корабель добрим іменем», але, напевно, виправданий своїм оптимістичним спрямуванням у важкі часи:

«6. Пам'ятай: найважливіше та найкраще у твоєму житті — завжди попереду» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Подальші два пункти вочевидь рівно актуальні і для військових, і для цивільних, хоч, можливо, генерувати гумор не всім під силу, як і не всім вдається його сприймати (але варто намагатись):

«7. Не забувай про слабших духом, про тих, хто потребує твоєї підтримки. Будь щедрим на братню любов. Відчувай відповідальність за свого побратима.

8. Ніколи не втрачай почуття гумору. Якою б страшною не видавалася загроза, твій мудрий гумор змусить її знітитися» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Нарешті, прицільно для вояків:

«9. Залишайся справжнім — зберігай вірність: військовій присязі, рідним і коханим, батькам і дітям, Богові і Україні» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Й насамкінець, загальнолюдське і християнське життєстверджувальне:

«10. Якою б темною не була ніч, світанок завжди неминучий!» [Дуже важливо, 2022: с. 12].

Як бачимо, у Катехизмі християнського воїна проблематика війни з її викликами, питання захисту Вітчизни (зокрема — захисту збройного, достойного воїна-християнина) висвітлені повно, детально і актуально. І цим він, що зрозуміло, вигідно відрізняється від написаного у мирний час — Катехизму Української Греко-Католицької Церкви «Христос — наша Пасха», та від складеного ще до повномасштабного збройного наступу РФ на Україну Катехизму для молоді «Ми йдемо з Христом».

Висновуючи, можна також зазначити, що положення власних фундаментальних віроповчальних документів УГКЦ — її Катехизмів щодо війни з її викликами та захисту Батьківщини, сформовані та уточнювалися й доповнювалися згідно з обставинами та потребами часу. Катехизм УГКЦ «Христос — наша Пасха» містить загальні християнські міркування відповідної тематики — принципи та установчі, що відкликаються до того, як має бути поміж цивілізованими народами. Катехизм для молоді, апелюючи до своєї адресної аудиторії, розглядає питання дотичні війни та захисту Вітчизни вже більш предметно й наближено до поточних українських реалій, хоч у ньому ще почасти бачимо ідеалістичний підхід.

Останній же за часом створення документ — Катехизм християнського воїна, є ґрунтовним та компетентним порадиником для українських вояків, де речі називаються своїми йменнями, й відсутні положення, які можуть викликати обумовлені досвідом сумніви та бути практично мало чи й зовсім недосяжні для реалізації. Відтак — особливо цей Катехизм, поруч та у доповнення двох попередніх, є корисним та своєчасним внеском УГКЦ у настановлення українців під час війни, а отже — в перемогу України над ворогом.

В цілому треба відзначити, що Українська Греко-Католицька Церква останніми роками пройшла чималий шлях у розвитку богословського осмислення проблематики війни та захисту Батьківщини: від радше абстрактних, доволі узагальнених положень миробудування, не підкріплених реалістичними засобами їх досягнення — до випрацьованих з урахуванням існуючої ситуації настанов, котрі пропонують українцям, зокрема воякам, досяжний шлях примирення християнського сумління та їх захисної місії. Цей шлях розписується у конкретних порадах, придатних для виконання пересічними людьми, порадах, складених з використанням сучасних досягнень психології, та перевірених на досвіді спілкування військових капеланів УГКЦ з воїнами ЗСУ. Відповідні пропозиції цієї Церкви є оригінальним доробком, котрий розвиває та доповнює вчення католицької Церкви з проблематики війни та є авангардними серед інших діючих в Україні Церков.

ДЖЕРЕЛА

Бабінська, С. (2022). Душпастирство в часі війни, або на передовій людського болю. *Патріархат*, 4 (491). Одержано з: <http://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnaludu/pastyrstvo-v-chasi-vijny-abo-na-peredovij-lyudskoho-bolyu/>

- Вітченко, А. (2022). Дієвий гуманізм захисників України як протидія рашизму. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 1 (103), 85.
- “Дуже важливо на війні залишатися Людиною”, — військовий капелан о. Андрій Зелінський (2022). *Сівач*, 22 травня, 12. Одержано з: [https://storage.googleapis.com/wzukusers/user-27115622/documents/398ce4e2ed5745b6b46389dff2e99ec4/sower%20may%202022%20\(optimized\).pdf](https://storage.googleapis.com/wzukusers/user-27115622/documents/398ce4e2ed5745b6b46389dff2e99ec4/sower%20may%202022%20(optimized).pdf)
- Загребельний, І. (2022а). Християнське ставлення до війни. В: *Політична теологія*. Одержано з: <https://politteo.online/materialy/hrystuyanske-stavlennya-do-vijny/>.
- Загребельний, І. (2022b). Уроки дискредитованого пацифізму. В: *Політична теологія*. Одержано з: <https://politteo.online/materialy/uroky-dyskredytovanogo-racyzizmu/>
- Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос — наша Пасха (2011). В: *Патріарша катехитична комісія. Українська Греко-Католицька Церква*. Львів. Одержано з: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/katehyzm-ugkc-z-hrystos-nasha-pasha/23548>
- “Катехизм християнського воїна” — збірник засад християнського вчення стосовно моральних аспектів військової служби в умовах війни (2022). В: *Патріарша катехитична комісія. Українська Греко-Католицька Церква*, 28.04.2022. Одержано з: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217>
- Ми йдемо з Христом. Катехизм для молоді* (2021). Львів: Свічадо.
- Недавня, О. (2018). Релігійна ідентичність українських греко-католиків у глобалізовану секулярну добу: теоретичні новації і практичні їх вияви. В: *Авраамічні релігії в Україні у визнанні плюралізму і толерантності як чинників української ідентичності*. Мат-ли наук.-практич. конф. (сс. 41—50). Галич, 29 листопада.
- Перемога — це більше, ніж відвойовані території (2022). В: *Християнський голос. Українська християнська газета*, 12 (3088), 9. Одержано з: http://www.grekokatolicy-baniemazurskie.pl/index/pdf_test/11-2022.pdf
- Українська Греко-Католицька Церква опублікувала Катехизм для солдатів, щоб “залишатися людьми навіть серед жабів війни” (2022). В: *Івано-Франківська Архієпархія. Митрополія*. Одержано з: <http://ugcc.if.ua/novynu/8099-ukrainska-hreko-katolytska-tserkva-opublikovala-katehyzm-dlia-soldativ-shchob-zalyshatysia-liudmy-navit-sered-zhakhiv-viiny.html>
- Недавня, О. (2022). Modern Accents of Theological Reflection of Representatives of the Ukrainian Greek Catholic Church Regarding the War and Its Challenges. In: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42 (9), art. 2. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2392>. Retrieved from: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol42/iss9/2>

Одержано 01.02.2023

REFERENCES

- Babinska, S. (2022). Pastoral care in times of war or on the front lines of human pain. [In Ukrainian]. In: *Patriarchate*. 4 (491). Retrieved from: <http://www.patriarkhat.org.ua/stat-ti-zhurnalu/dushpastyrstvo-v-chasi-vijny-abo-na-peredovij-lyudskoho-bolyu/> [Бабінська 2022].
- “Catechism of the Christian Warrior” — a collection of principles of Christian teaching regarding the moral aspects of military service in wartime conditions (2022). [In Ukrainian]. In: *Patriarchal Catechetical Commission. Ukrainian Greek Catholic Church*, 04.28.2022. Retrieved from: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/40217>. [Катехизм 2022].
- Catechism of the Ukrainian Greek Catholic Church: Christ is our Easter (2011). [In Ukrainian]. In: *Patriarchal Catechetical Commission. Ukrainian Greek Catholic Church*. Lviv. Retrieved from: <https://ct.ugcc.ua/catechism/catechism-books/katehyzm-ugkc-z-hrystos-nasha-pasha/23548> [Катехизм 2011].

- “It is very important to remain a Man in war,” — military chaplain Fr. Andriy Zelinsky (2022). [In Ukrainian]. In: *Sivach*, May 22, 12. Retrieved from: [https://storage.googleapis.com/wzukusers/user-27115622/documents/398ce4e2ed5745b6b46389dff2e99ec4/sower%20may%202022%20\(optimized\).pdf](https://storage.googleapis.com/wzukusers/user-27115622/documents/398ce4e2ed5745b6b46389dff2e99ec4/sower%20may%202022%20(optimized).pdf) [Дуже важливо 2022].
- Nedavnya, O. (2022). Modern Accents of Theological Reflection of Representatives of the Ukrainian Greek Catholic Church Regarding the War and Its Challenges. In: *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 42 (9), art. 2. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2392>. Retrieved from: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol42/iss9/2>
- Nedavnya, O. (2018). Religious identity of Ukrainian Greek-Catholics in the globalized secular age: theoretical innovations and their practical manifestations. [In Ukrainian]. In: *Abrahamic religions in Ukraine in the recognition of pluralism and tolerance as factors of Ukrainian identity* (pp. 41–50). Halych, November 29. [Недавня 2018].
- The Ukrainian Greek Catholic Church published a Catechism for warriors to “remain human even amid the horrors of war”. (2022). [In Ukrainian]. In: *Ivano-Frankivsk Archdiocese. Metropolis*. Retrieved from: <http://ugcc.if.ua/novyny/8099-ukrainska-hreko-katolytska-tserkva-opublikovala-katekhyzm-dlia-soldativ-shchob-zalyshatysia-liudmy-navit-sered-zhakhiv-viiny.html> [Українська 2022].
- Victory is more than conquered territories (2022). [In Ukrainian]. In: *Christian Voice. Ukrainian Christian newspaper*, 12 (3088), 9. Retrieved from: http://www.grekokatolicy-baniemazurskie.pl/index/pdf_test/11-2022.pdf [Перемога 2022].
- Vitchenko, A. (2022). Active humanism of the defenders of Ukraine as a counterweight to rashism. [In Ukrainian]. In: *Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 1 (103), 85. [Вітченко 2022].
- We walk with Christ. Catechism for youth* (2021). [In Ukrainian]. Lviv: Swichado. [Ми йдемо 2021].
- Zagrebelnyi, I. (2022a). Christian attitude to war. [In Ukrainian]. In: *Political theology*. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/hrystyianske-stavlennya-do-vijny/> [Загребельний 2022a].
- Zagrebelnyi, I. (2022b). Lessons of discredited pacifism. [In Ukrainian]. In: *Political theology*. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/uroky-dyskredytovanogo-pacyfizmu/> [Загребельний 2022b].

Received 01.02.2023

Olga NEDAVNYA, PhD in Philosophy,
Senior Research Fellow at the Department of Religious Studies,
H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine,
4, Triokhsviatytska St., Kyiv, 01001
okyjanka@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4634-1137>

ISSUES OF WAR AND DEFENSE OF THE MOTHERLAND IN THE CATECHISMS OF THE MODERN UKRAINIAN GREEK-CATHOLIC CHURCH

The article examines the provisions of the catechisms of the Ukrainian Greek Catholic Church regarding the war and its challenges, as well as the defense of the Motherland. A comparative analysis of relevant thematic instructions in the Catechism “Christ is our Easter” (published in 2011), the Catechism for youth “We walk with Christ” (published in 2021) and the “Catechism of the Christian Warrior” (published in 2022) was carried out. It was determined that the provisions of the UGCC’s own fundamental doctrinal documents, its Catechisms, regarding the problems of war and defense of the Motherland, were formed, clarified and supplemented

according to the circumstances and needs of the time. The catechism of the UGCC “Christ is our Easter” contains general Christian considerations on the subject under consideration, which are principled, establishing, and refer to how civilized peoples should conduct themselves. The catechism for youth, created in the previous years of the undeclared Russian Federation’s “hybrid” war against Ukraine, covers the issues related to the war and the defense of the Motherland in a substantive way and closer to current Ukrainian realities, although it still has some idealistic approach. The Catechism of the Christian Warrior, the preparation of which was completed and the publication was carried out during the full-scale military offensive of the aggressor, is a set of thorough and competent advises for Ukrainian soldiers, where things are called by their names, and there are no provisions that can cause doubts due to experience and be problematically achievable for implementation. Therefore, it is concluded that especially this Catechism, together with and in addition to the two previous ones, is a useful and timely contribution of the UGCC to the instruction of Ukrainians during the war, and therefore to Ukraine’s victory over the enemy.

Keywords: *catechisms, Ukrainian Greek-Catholic Church, war, defense of the Motherland, Ukraine.*